

Odnosi Srbije i Bugarske, položaj bugarske manjine u Srbiji i proces evropskih integracija¹

Iako Bugari u Srbiji nisu izloženi diskriminaciji, Bugarska će tokom procesa pristupanja Srbije Evropskoj uniji (EU) insistirati na poštovanju njihovih prava. Mera tog insistiranja zavisice od stepena poštovanja prava Bugara u opštinama u kojima žive, ali i od unutrašnje političke dinamike u Bugarskoj. Moguće je da će zvanična Sofija imati i zahteve vezane za ispravljanje određenih istorijskih, stvarnih ili konstruisanih nepravdi prema Bugarima u Srbiji, koji će biti upućeni tokom pregovora Srbije o pristupanju u punopravno članstvo EU. Srbija će morati, usled činjenice da je Bugarska članica EU, da uloži dodatne napore kako bi ubedila nacionalno svesne političare u Sofiji da će istrajati u naporima da položaj Bugara unapredi, naročito ukoliko primamljiva retorika zaštite prava Bugara u „Zapadnim pokrajinama“² bude donosila političke dividende istim tim političarima.

Pravni položaj bugarske nacionalne manjine u Srbiji je takav da omogućava održanje ove nacionalne manjine u njenim prirodnim demografskim okvirima. Međutim, ovi demografski trendovi su negativni i broj etnčkih Bugara u Srbiji se smanjio tri puta od polovine prošlog veka. Kao što je to slučaj sa najvećim brojem naroda na prostoru Zapadnog Balkana, broj stanovnika opada, a to obuhvata i manjine. Na taj pad negativno utiče loša ekonomska situacija u zemlji, ali i relativno niska podrška obrazovanju, kulturi i informisanju na bugarskom jeziku od strane centralnih vlasti u Srbiji.

Istorijsko nasleđe

Duga istorija srpsko-bugarskih odnosa je bogatija pozitivnim iskustvima nego negativnim, ali su ova poslednja bila više zastupljena i vrlo upečatljiva kod oba naroda. Ovo opterećuje ne toliko odnose dve države, koliko percepciju tih odnosa i međusobno nepoverenje.

Međusobni odnosi se se u obe države često posmatraju kroz prizmu negativnog nasleđa prošlosti, odnosno Srpsko-bugarskog rata 1885.godine, Drugog balkanskog rata 1915. godine i pitanja Makedonije, predaje Zapadnih pokrajina (opština Dimitrovgrad i Bosilegrad) Srbiji 1919. godine (percepcija u Bugarskoj) i „udara s leđa“ Bugarske u Srbiji u Drugom balkanskom i Prvom svetskom ratu i zločina bugarske okupacione vojske u Srbiji tokom oba svetska rata (percepcija u Srbiji).

Maksimalistički nacionalni programi Beograda i Sofije koji su uzrokovali sukobe u prošlosti danas su, u eri evropskih integracija, depasirani. Proces evropskih veka, kao zajednički cilj obe države, daje bilateralnim odnosima novi smisao kroz različite projekte regionalne saradnje čiji je inspirator EU. Bugarska je postala država članica 2007. godine, i od tada, bez obzira na slabost u odnosu na druge države članice, makro-ekonomski pokazatelji ukazuju na stalni ekonomski napredak i transformaciju ove zemlje.

1) Ovaj dokument je jedan od rezultata istraživanja koje je sproveo tim Centra za međunarodne i bezbednosne poslove – ISAC fond uz podršku Friedrich Ebert Fondacije tokom 2013. godine, i predstavlja sažetu verziju zaključaka i preporuka koji su detaljno izloženi u studiji praktične politike Bugari u Srbiji i srpsko-bugarski odnosi u svetlu evropskih integracija Srbije koja je dostupna na internet portalu ISAC fonda.

2) “Zapadne pokrajine“ (“Западне покраини” na bugarskom) su termin koji se u Bugarskoj koristi za opštine u Srbiji, Dimitrovgrad i Bosilegrad i u Makedoniji za Strumicu, koje su Srbiji odnosno Kraljevini SHS pripale posle Prvog svetskog rata. Iako bi pravilni prevod na srpski trebalo da glasi “Zapadne krajinе”, koristićemo naziv u originalu zbog lakšeg razumevanja i rasprostranjenosti upotrebe termina u ovom obliku u Srbiji.

Bugarska nacionalna manjina u Srbiji

Danas Bugari u Srbiji većinu čine u opštinama Dimitrovgrad i Bosilegrad, iako ih ima i u drugim mestima, pa i u većim centrima kao što su Niš i Beograd. Bugarska nacionalna manjina je jedna od najbolje integrisanih manjina u Srbiji, koja ima i koristi pravo na upotrebu sopstvenog jezika i pisma, pravo na obrazovanje na maternjem jeziku, održavanje veza sa maticom, pravo na očuvanje kulturnih posebnosti i pravo na informisanje na maternjem jeziku. Etnički Bugari učestvuju u vlasti na gotovo svim nivoima i njihov uticaj je u najmanju ruku srazmeran njihovom broju. Svoje predstavnike biraju najčešće iz centralnih partija u kojima lokalni etnički Bugari imaju istaknutu ulogu. Manjinske bugarske partije sve češće ulaze u koalicije sa centralnim strankama kako bi obezbedile što bolju poziciju u podeli vlasti na lokalnu.

Etnički Bugari se susreću sa problemima u ostvarivanju pojedinih prava, poput prava na obrazovanje i službenu upotrebu jezika i pisma. Njihov je zahtev da ostvarivanje tih prava bude automatsko, bez potrebe za dodatnim izjašnjavanjem kao što je to sada slučaj. Takođe, suočavaju se sa manjkom finansiranja i odsustvom kvalitetnih sadržaja u medijima na bugarskom jeziku. I pored ovih problema, ne može se govoriti o razlici u položaju Bugara pripadnika drugih nacionalnih manjina slične brojnosti.

Lideri bugarske nacionalne manjine su sredinom 2013. godine doneli zajedničku *Platformu bugarske nacionalne manjine u Srbiji*, usmerenu ka poboljšanju uživanja ovih prava. Ova platforma, bezrazložno, nije naišla na reakciju državnih organa u Srbiji, jer se zasniva na pitanju poštovanja prava Bugara i vladavine prava, a ne na zahtevima koji bi predstavljali problem za državu Srbiju.

Osnovna teza na kojoj počiva Studija praktične politike ISAC fonda je da je stepen zagarantovanih prava Bugara u Srbiji, kao i mehanizmi za njihovo ostvarivanje solidno postavljen, te da je moguće, uz odgovarajuća poboljšanja, ostvariti puno uživanje ljudskih i manjinskih prava Bugara u Srbiji. Uz dijalog na više nivoa sa nacionalnim elitama u Bugarskoj, pitanje položaja Bugara u Srbiji trebao bi se tretirati kao pitanje:

- (1) manjinskih prava, u skladu sa zakonima Republike Srbije i Okvirnom konvencijom o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina Saveta Evrope;
- (2) legitimnog interesa Republike Bugarske u okviru Okvirne konvencije, ali ne i pitanje „kopenhaških kriterijuma“, budući da položaj etničkih Bugara ne bi trebalo da bude političko nego pravno pitanje i pitanje raspoloživih resursa za poštovanje manjinskih prava;
- (3) socio-ekonomsko pitanje razvoja siromašnih regiona u Srbiji i ekonomskih odnosa dve susedne države čiji su „most“ upravo opštine Dimitrovgrad i Bosilegrad.

Građenje poverenja i napredak – članstvo Srbije u EU kao najbolji okvir za rešavanje otvorenih pitanja

Umesto nastavka međusobnog nepoverenja, ili pokušaja revizionizma „Nejskog ugovora“, za šta se zalažu pojedine nacionalno svesne bugarske političke partije mnogo je razumnije poraditi na poboljšanju položaja bugarske manjine u Srbiji i procesu integracije Srbije u EU koja garantuje brisanje granica, a samim tim ponovo integriše „Zapadne pokrajine“ u bugarski etnički prostor, od kojega su bile odvojene od 1919. godine. Integracijom u EU nastaje jedinstveno tržište, kao i preduslovi za jedinstveni informacioni i kulturni prostor, te će ljudi moći nastaviti, kao što je to i danas slučaj, sami da biraju jezik obrazovanja za sebe i svoju decu i jezik kojim će se služiti u javnom i privatnom govoru. Sredstva koje država Srbija treba da uloži u očuvanje bugarske nacionalne manjine u Dimitrovgradu, Bosilegradu i drugim opštinama bi mogla da budu višestruko uvećana podrškom EU putem bilateralnih i prekograničnih programa.

Put napred

Članstvo Srbije u EU je najbolji okvir za rešavanje postojećih otvorenih pitanja, a za ovaj proces potrebno je postaviti osnove tokom pristupanja Srbije EU.

Potrebno da obe strane priznaju postojanje nasleđa prošlosti, te da prihvatajući odgovornost za to nasleđe uspostave temelje novih odnosa u budućnosti i rade na realizaciji novih prekograničnih veza kako na međudržavnom, tako i na personalnom nivou.

Pitanje položaja Bugara u Srbiji treba sagledavati sa aspekta vladavine prava i perspektive članstva u EU, ali nikako sa aspekta samoopredeljenja naroda.

Zacrtni ciljevi obe države – dobrosusedskiodnosi i ekonomski prosperitet. trebalo bi da budu praktično izraženi u vidu (1) održanja i prosperiteta ethnic Bugara u Srbiji, (2) stvaranja i održanja dobrosusedske atmosfere i (3) stvaranja uslova za ekonomski prosperitet čitavog juga Srbije i zapada Bugarske.